

Марія (дуже стисло)

Улас Самчук

Матерям,
що загинули голодною смертю
на Україні в роках 1932—1933

Книга про народження Марії

Марія народилася у бідній родині. Батько її працював у каменоломнях, тим заробляючи на хліб. Марія була першою улюбленою дитиною селянки Оксани, доброї вродливої молодиці. Дитина була здорова і красива.

Коли Марії було шість років, кудись зник тато. Дитина довго чекала його і дивувалася. Татко загинув у каменоломнях. Настали голодні часи. Потім захворіла і померла мати.

Дитина опиняється у тітки Катерини, у якої і так багато дітей, а в хаті нестатки. Дивитися за дитиною було нікому, вона ходила брудна й обірвана, з часом мусила працювати.

У дев'ять років Марія почала самотійне життя — найнялася до Мартина Заруби. Родина Заруби поставилася до неї добре, дівчину відгодували, добре одягали і мили. Марія працювала завзято, ні в чому не знала втоми і весь час співала.

Скоро вона стала вродливою дівчиною, і на неї почали задивлятися парубки. Та Марія лишалася байдужою. Але прийшов і її час: вона закохалася у наймита Корнія, що незабаром мав іти у рекрути.

Недовго мали щастя закохані, скоро Корнія забрали у матроси. Марія залишилася сама і все чекала якоїсь звістки. Корній про себе не повідомляв.

До Марії почав залицятися заможний Гнат Кухарчук. Він терпляче ставиться до відмов Марії, дарує їй подарунки. Деякий час Марія не може навіть думати про нього, але від Корнія немає ніяких звісток, і зрештою дівчина зважується вийти за Гната заміж. На своєму весіллі наречена почувала себе, наче на похороні. Та все ж трималася гідно, весь час звертаючись за порадою до Гната. Той був щасливий.

Молодий не міг натішитися своєю дружиною, весь час намагався бути коло неї, дарував подарунки, читав книжки. Та для Марії це, скоріше, було тягарем, ніж задоволенням.

Та ось відчула вона під серцем нове життя і відразу повеселішала. Народився хлопчик Роман, і Марія наче знову віднайшла сенс буття. Весь свій час присвячувала вона дитині. Щасливий був і батько.

Півторарічний хлопчик захворів, весь час плакав уві сні. Сон віщував Марії недобре: снилося їй, що прийшла її покійна мати і забрала із собою дитину. Невдовзі Романко помер, а разом з ним померла і душа Марії. Народження мертвої дитини вже

не справляє на неї такого враження.

Потім Марія неначе збожеволіла: почала ходити на вечорниці, залицятися до парубків, зовсім занехала господарство. Гнат нічого їй не говорив, тільки мовчки страждав. Посварившись з братом, він мусив вибратися з дружиною до комори, де вони тепер і жили.

У цей час приїжджає у відпустку Корній, який зовсім не помічає змарнілої молодиці, що колись була красивою голосистою дівчиною. Ніщо, здається, не могло б завдати Марії таких страждань, як ця неувага коханого чоловіка.

Гнатові вдається повернути Марію у сім'ю за допомогою сусідки Гапки, яка викликає у жінки ревності.

Скоро у Марії народжується донька Надійка, якій теж не судилося прожити довго: через два роки вона помирає від тифу. У цей же час сталося нещастя з Гнатом. Перебивши у лісі ногу, він потрапив до лікарні. Марія залишається сама на господарстві. Тут і зустрічається молодиця з Корнієм, що повернувся після семи років служби додому. Матрос береться допомогти їй, і Марія всією душею припадає до нього, хоч той б'є її, примушує страждати. Та Марія щаслива бути поруч з коханим. Після повернення Гната з лікарні вона розлучається з ним і йде жити в обдерту хату Корнія, забравши дві десятини посагу та корівку.

Книга днів Марії

Важко жилося Марії на новому господарстві. Корній, що звик зовсім до іншого життя, спочатку не дуже розуміється на селянській праці. Жорстоко ставиться він і до жінки, навіть примушуючи її позбутися нового життя, що зародилося у ній. Але Марія хапається за все, намагаючись зробити своє життя спокійним і забезпеченим. Вона голодна, але щаслива.

Коли Марія знову завагітніла, Корній вирішує одружитися з нею. У них народився син Демко. За дитиною вже не було часу так доглядати, як за попередніми, але воно якось собі росло.

Корній взявся за господарство, і все у них пішло на лад. Скоро поставили нову клуню, хату, з'явилися коні. Подобрішав він і до дружини. Щастю Марії не було меж.

Скоро народилося у них ще двійко дітей: Надійка і Максим.

Але почалася війна, і Корнія забрали до війська. Прийшов від нього лише один лист, а більше нічого не чути. Марія намагалася підтримати своє господарство, але це було дуже важко.

Біля неї знову з'являється Гнат і пропонує свою допомогу. Марія відмовляється. Помітивши страждання Гната, та ж сусідка Гапка, що колись повернула Марію до сім'ї, закидає Гнатові думку, що, опинившись у тяжкій скруті, Марія мусила б прийти до нього.

На Великдень, коли Марія була в церкві, її подвір'я запалало з усіх боків. Попеклася худоба, згоріло зерно. Свідки вказували на Гната, але Марія відмовилася свідчити проти нього. Сусіди допомогли їй обсіятися та покрити соломною хату.

Зустрівши Марію, Гнат божитья, що не підпалював її хати і розказує страшний

сон: він бачив, як її середній син Максим (значить, буде ще один) у страшному льоху відрубав їй сокирою руку, за що Корній зарубав тією ж сокирою його.

Чоловік знову пропонує допомогу, але Марія відмовляється.

Повертається з війни Корній і починає відновлювати господарство. Вони знову тяжкою працею піднімаються на ноги. Народжується третій син Лаврін.

Сини ростуть зовсім різними. Демко стає помічником у господарстві, Максим же лінивий, ні до чого не хоче докладати рук. Радує Марію її дочка, роботяща, ласкава. Лаврін вдався дуже розумним.

Як виростає Демко, його забирають у рекрути, і через деякий час сім'я стримує повідомлення, що він загинув. Відмолюючи його душу у церкві, Марія бачить серед ченців Гната. Потім надходить звістка, що Демко живий. Він пише матері, щоб вона надіслала йому житніх сухарів. Кожного дня надсилає мати синові посилки, але звістки більше не отримує.

Приходить 1917 рік. Скрізь відбуваються якісь страшні і тривожні, мало зрозумілі простій людині події.

Максим подався з дому шукати легкого хліба, а Лаврін навчається у школі, вірить в ідеї національного відродження.

Згодом Надійка виходить заміж за колишнього матроса Архипа Паньківа. До родини приїздить Максим, що зрікається усіх моральних цінностей своїх предків і закликає всіх до атеїзму. Корній виганяє його з хати.

Книга про хліб

Господарство Корнія і Марії занепадає. Доводиться віддати корову, а покоси толочать вояки, що проїжджають повз село.

Повернувся з фронту Максим, який повідомляє батьків, що хоче одружитися, і виганяє їх з хати. Марія, Корній та Лаврін вибираються з рідного подвір'я у спорожнілу хату односельчан, яких відправлено до Сибіру.

Надійка чекає народження дитини. Її чоловік поступово привчається хазяйнувати на землі. Здається, що вона має бути щасливою.

Україна працює і віддає свій хліб державі, у той час як по її селах люди пухнуть з голоду.

Корній, Марія і Лаврін тяжко працюють на своєму господарстві, але їсти нема чого. Надійка розкажує, що у них відібрали весь зароблений хліб, і останнє, що у неї залишилося.

Максим заявляє на свого брата Лавріна, і того заарештовують. Даремно Марія намагається відшукати хоч сліди свого молодшого сина.

Крім того, Максим зрікається своїх батьків куркулів.

Люди годуються зібраним, краденим на полях зерном, гнилою картоплею, що залишилася після збирання, лободою. Багато селян помирає з голоду.

Архип разом з кількома чоловіками зважується підрити монастирські комори, де зберігався хліб. Його забрали, і він уже не повернувся.

Гнат у чернечій рясі проповідує кінець світу.

Хворіє Надійка, Марія від голоду вже не може пересуватися. Корній намагається якось прогодуватися, вполювавши зайця. Піднімає навіть руку на свого собаку, але не може вбити старого товариша.

Надійка задушила дитину і збожеволіла. У нестямі Корній іде до свого старого подвір'я і вбиває сокирою їхнього середнього сина Максима, що є ніби уособленням усього страшного, що випало на долю чистих і працьовитих людей.

Після того він іде з дому, щоб померти. З'являється Гнат і визнає, що це він підпалив колись хату Марії з любові до неї. Та жінці вже все одно. У неї немає сил жити. Настає останній 26258-й день її життя.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Роман Уласа Самчука "Марія" став сенсаційною подією в українській і світовій літературі. Сенсаційним перш за все у романі описані страшні події голодомору 1933 року, спрямованого на знищення української нації як у фізичному, так і в психологічному розумінні.

Написаний роман теж був у 1933 році. І хоча У. Самчук не перебував на той час в Україні, він міг ознайомитися з багатьма фактами того страшного року, які потрапляли перш за все у зарубіжну пресу. Решту реконструювала його письменницька уява.

Роман "Марія" розгортається у двох планах: психологічно-особистісному та соціальному, загальнолюдському. Причому чисто побутові на перший погляд події поступово, з наближенням до третьої частини роману, набувають все більш узагальненого звучання. Образ Марії теж поступово перетворюється на образ усіх матерів-страдниць, яким і присвячує У. Самчук свій роман. Недаремно, мабуть, вибирає він для своєї героїні ім'я Божої Матері.

Люди зображені в романі не ідеалізовано, а з усіма притаманними їм людськими вадами, добрими і поганими рисами характеру. Так і Марія не завжди є селянським ідеалом жінки. Але вона за будь-яких обставин залишається щирою у своїх почуттях і ніколи їх не зраджує.

Особливо підкреслено в її образі переживання почуття материнства і нерозривний зв'язок із землею як джерелом життя. Співець селянського світу, Улас Самчук саме в цьому бачить порятунком для людської душі.

У традиційному ключі використаний письменником мстив про трьох рідних за народженням братів, які виявляються насправді зовсім різними і йдуть різними шляхами. Так, Демко гине у німецькому полоні, найкращий та найщиріший син Лаврін зникає у нетрях в'язниці, а Максим стає хижак, ніби уособленням страшною машини, яка чавить рідну землю.

Мотив цей використовувався й іншими українськими митцями: Ліною Костенко, А. Головком. Особливо поширений він у фольклорі.

Твір написаний у високому стилі художнього життєписання і розвивається за власним ритмом, що задається часовими проміжками між подіями життя головної героїні.